



# Les novel·les valencianes de Blasco Ibáñez

- 13 de novembre del 2017 a les 20,00 h
- Sala d'actes del Centre Cultural La Llacuna,  
Andorra la Vella

**Fabiola Sofia Masegosa i Gayo**

*Doctora en història, traductora jurada i professora*



## ▲ Currículum

Nascuda a Alacant el 9 d'abril de 1968. Professora i traductora jurada. Llicenciada en filologia espanyola per la UNED i doctora en filologia catalana per la Universitat de Lleida en el programa *Territori, patrimoni i cultura catalana* amb la tesi *La vida teatral a Andorra de 1900 a 1970*.

**Publicacions:** "En terres d'Andorra", anàlisi de una peça teatral representativa andorrana". *Epos: Revista de filologia*, ISSN 0213-201X, núm. 27, 2011, p. 145-158; col·laboracions amb el *Periòdic d'Andorra* des de l'any 2012; *El gat negre i El rebost*, La Llançadora - Comú d'Encamp, 2014; ponència: *Per què em considero andorrana?*, a la 26a Diada Andorrana - XLV Universitat Catalana d'Estiu, Societat Andorrana de Ciències (SAC), 18 d'agost de 2013, Prada de Conflent; "Lluís Capdevila i Vilallonga, el dramaturg", *Àgora cultural* 28, Andorra, 2016, p. 19.

Les novel·les valencianes de Vicente Blasco Ibáñez són un grup de novel·les naturalistes ubicades i ambientades a la zona central del País Valencià que reflecteixen la vida i els costums de la societat valenciana de l'època. Entre les seves característiques destaquen una manca de lliure albir dels personatges que actuen sempre determinats per la influència del medi en què viuen i per l'herència genètica, sense que l'home tingui el lliure dret de triar el seu destí. Per continuar, s'observa una minuciositat en les descripcions, tant dels personatges en si com de la seva forma de ser i de pensar, així com de les situacions, temps i llocs en què s'ubiquen les trames. Entre els temes d'aquestes novel·les trobem temàtiques recurrents del naturalisme com la misèria i la incultura en què vivien les classes més baixes de la societat. Per acabar, s'observa una crítica social de la política del seu temps, de l'Església, així com de la societat en general, exposant el pitjor de la naturalesa humana i de la vida social.



Casa Museu Blasco Ibáñez a la platja de la Malva-rosa



Les novel·les valencianes

A aquesta etapa pertanyen: *Arròs i tartana* (1894), *Flor de maig* (1895), *La barraca* (1898), *Entre tarongers* (1900), *Sonnica, la cortesana* (1901) i *Canyes i fang* (1902).



Retrat de l'autor



Vicente Blasco Ibáñez amb la seva família a la platja de la Malva-rosa

Vicente Blasco Ibáñez va néixer l'any 1867 a València. La seva carrera d'escriptor va començar el 1882 col·laborant en l'almanac *Lo rat penat*.

L'any 1894 va fundar el diari antimonàrquic *El poble*, des del qual va llançar continus i virulents atacs demagògics contra la política exterior espanyola i on va publicar en forma de fulletó una gran part de les seves novel·les valencianes.



Tartana



La torre del Miquelet

*Arròs i tartana* és la primera novel·la del cicle valencià de Vicente Blasco Ibáñez. L'obra, costumista i naturalista, narra la caiguda d'una família pertanyent a l'esfera del comerç com a resultat de la seva obsessió per les aparences i apunta contra una classe social –la incipient burgesia espanyola– que en moltes ocasions es revelava incapaç de trobar el seu lloc en una societat marcada per unes estructures fossilitzades.

L'obra retrata la societat del voler i doldre, dels rics vinguts a menys que viuen de pura aparença. Ja que el costum és llei entre ells. Donya Manuela, tot i estar arruïnada, manté els seus criats i per Nadal, tregui d'on tregui els diners, a més de celebrar un magnífic àpat, ha de donar-los les estrenes.

Dins d'aquesta societat urbana, els rics viuen dels seus arrendataris de l'horta valenciana, però no els sobren els diners, de vegades fins i tot tenen tots els seus béns empenyorats, a causa de les enormes despeses que els comporta mantenir les aparences de l'alta societat i viure per sobre de les seves possibilitats.

També es planteja un altre conflicte de la trama argumental basat en dues maneres diferents d'entendre, dins de la societat valenciana de l'època, l'activitat econòmica. D'una banda tenim el comerç tradicional, de petits però segurs guanys que mantenia antigament la família protagonista i, d'una altra, el risc d'invertir en borsa, amb possibles i ràpids, però incerts, guanys que més tard utilitzarà el fill de Manuela per intentar ajudar econòmicament la seva mare i que, encara que al començament li donarà grans beneficis, finalment resultarà un altre fracàs.

Les descripcions de la vida a la ciutat de València són contínues. Els valencians viuen al carrer, abocats en grans festes i espectacles. Des de l'opulenta celebració del Nadal i la descripció del mercat durant aquestes dates, passant pels carnivals, els gegants i els enans cabeçuts i les processons del Corpus Christi amb les seves famoses "roques" –carros triomfals que representen temes bíblics que surten a la processó tirats per cavalls–, la Cremà de Falles –on les filles de Donya Manuela es vesteixen de falleres–, la temporada de l'òpera a la qual mare i filles no poden faltar, les curses de braus i la sempre obligada presència en carruatge pels jardins de Vivers.

El títol de la novel·la, *Arròs i tartana*, és part d'una antiga cobla popular valenciana que serveix per ironitzar i criticar els que viuen per sobre de les seves possibilitats i aparenten una riquesa que no tenen. La cobla completa és: “Arròs i tartana, casaca a la moda, i rode la bola a la valenciana!” De manera que Blasco Ibáñez fa una crítica als nous rics –d'origen pagès “arròs i tartana”–, que viuen dedicats al luxe –“casaca a la moda”– i sense fer res de productiu –“que rode la bola a la valenciana”.



La Pujà de les Roques de la processó del Corpus Christi a València

A *Flor de maig* el realisme, el naturalisme i l'impressionisme són encertadament conjugats per l'autor. El tema principal de la novel·la ambientada a final del segle XIX en el Cabanyal, un barri pesquer de la capital levantina, és la lluita per la supervivència en un poble de pescadors. Com a temes secundaris hi ha, entre d'altres, el del contraban de tabac, activitat a la qual havien recorregut molts pescadors per sortir de la pobresa, el de l'adulteri i el de la venjança.

Tenen molta importància les descripcions de la manera de viure i els llocs on es desenvolupa la vida dels pescadors. Ja al començament, veiem com les pescadores s'aturen al fielat per pagar els impostos del pes del peix que després vendrien a la Peixateria. També ens descriu el desvetllament de la ciutat: “Passaven els tramvies replets de matiners; i pels dos costats del camí desfilaven a la conquesta del pa els ramats d'obrers, encara endormiscats, camí de les fàbriques, amb el saquet de l'esmorzar a l'esquena i la burilla a la boca”.<sup>1</sup>

A la Peixateria, cada peixatera tenia el seu lloc segons la seva procedència i poder adquisitiu. Destaca pel seu dramatismes la descripció de les dones de l'Albufera: “Eren les pescadores de l'Albufera, les dones d'un poble estrany i degradat que viu a la llacuna sobre barques xates i negres com taüts, entre espessos canyars, en barraques afonades en els pantans, i que en les seves fangoses aigües troba la seva subsistència”.<sup>2</sup> I hi afegeix: “Eren les femelles de la misèria, amb el rostre colrat i terrós, els ulls animats per l'estrany fulgor d'unes eternes tercianes i olorant les seves robes, no al salobre ambient de la mar, sinó al tuf del llot de les sèquies, al fang infecte de la llacuna, que al remoure'l porta la mort”.<sup>3</sup> Aquesta darrera descripció al·ludeix a la malaltia que transmetien les aigües de l'Albufera, que després serà represa, com molts altres motius d'aquesta obra, per l'escriptor a *Canyes i fang*.

Un lloc clau del barri mariner del Cabanyal era la Casa dels Bous. Situada a prop de la vora del mar, va rebre aquest nom perquè s'hi guardaven els bous que treien les barques de pesca del mar quan tornaven de pescar, una imatge que va reflectir al seu quadre *La vuelta de la pesca* Sorolla, el pintor valencià del qual, en el pròleg a l'edició de *Flor de maig* de 1923 diu Blasco Ibáñez: “Moltes vegades, en vagar per la platja preparant la meua novel·la, vaig trobar-me amb un pintor jove –només tenia cinc anys més que jo– que laborava a ple sol reproduint màgicament en els seus llenços l'or de la llum, el color invisible de l'aire, el blau palpitant de la Mediterrània, la blancor transparent i sòlida al mateix temps de les espelmes, la mola rossa i carnal dels grans bous tallant l'onada majestuosament a l'estirar les barques”. Una esplèndida metàfora que al·ludeix a la pintura del que es convertiria a través d'aquestes trobades en el seu

amic. En realitat, el nom de bous no es refereix a l'animal, sinó a la forma artesanal de pesca pròpia del Cabanyal, el Banyamellar i el cap de Fransa, anomenada pesca dels bous. Aquesta pesca consistia a introduir al mar dues barques aparellades, amb la típica vela llatina, per després estendre les xarxes en aigües de poca profunditat. Les xarxes, quan es tibaven dins del mar, adquirien la forma de dues banyes. D'això procedeix el nom de pesca dels bous.



Joaquín Sorolla y Bastida  
La vuelta de la pesca - 1894

La Setmana Santa marinera té el seu ressò en la Processó de la Trobada, en la qual participaven tots dos germans per tradició familiar. Blasco Ibáñez la descriu situant-la en el mateix lloc i hora on, en l'actualitat, es continua produint la Trobada entre Jesucrist Natzarè i la Verge de la Solitud: més o menys a tres quarts d'onze del matí, a la confluència dels carrers Josep Benlliure i Arxiprest Vicente Gallart.

Així mateix, l'escriptor descriu minuciosament les illes Columbretes de Castelló, que són, segons les seves paraules, "refugi dels homes honrats que han de fugir al mar per ser protectors del comerç" i el far de l'església del Roser, situada en el Banyamellar, que anuncia als tripulants de La Garbosa on és la terra ferma després del seu viatge a Alger a la recerca de contraban. Altres llocs descrits per Blasco Ibáñez en aquesta novel·la són el Palau de la Duana –convertit des de 1828 en fàbrica de tabac, en la qual treballava Roseta– i la Glorieta –únic jardí públic de l'època situat dins del casc urbà.

Un fet a remarcar és que el "tio Batiste", mariner experimentat, havia navegat a bord de "faluchos de la matrícula". Aquesta denominació procedeix de l'obligació que el rei Jaume I havia atribuït l'any 1240 als pescadors, els quals havien d'estar preparats per participar en qualsevol campanya bèl·lica, i que es coneix amb el nom de matrícula. Així doncs, els pescadors del Cabanyal, fins molt avançat el segle XIX, portaven a la seva cèdula "matriculat de la matrícula del Cabanyal".

Els protagonistes d'aquesta història són dos germans pescadors, Pascual i Tonet, que "era el gallet del Cabanyal". Cal destacar que el tarannà –cerca-raons, fanfarró, gandul, borratxo i vividor– d'aquest últim es veurà després reflectit en les figures de Pimentó a *La barraca* i Tonet a *Canyes i fang*.

Pascual, acompanyat del seu germà, decideix fer un viatge a bord de "La Garbosa" al nord d'Àfrica per buscar tabac per poder comprar-se una barca nova i millorar en el seu ofici de pescador. Així, aconsegueix diners suficients per poder construir la seva nova barca, "la millor que s'havia vist mai al Cabanyal", a la qual bateja amb el nom de "Flor de Maig", ja que procedeix dels diners obtinguts pel contraban d'aquest tabac. Però, malgrat la seva fortuna, a causa de les relacions que mantenen de nou Dolores i el seu germà Tonet, les quals són conegudes per tothom menys per ell, es converteix en l'objecte de burla de tot el Cabanyal.

El descobriment de la infidelitat és el desencadenant del fatal desenllaç de l'obra. Pascual, encegat per la ira, obliga els braus a treure la seva parella de barques a l'aigua tot i el temporal. La seva obcecació condueix a la terrible desgràcia final: la barca xoca contra les roques a l'embocadura del port i tots moren.

El tràgic final i el risc que corren els pescadors enfrontant-se cada dia al mar queda remarcats per les paraules que la Tía Picores crida dirigint la seva mirada cap a la ciutat: “Que vingueren allí totes les bandarres que regatejaven al comprar a la Peixateria! Encara els semblava car el peix?... A dur havia de costar la lliura!”<sup>4</sup>

*La barraca* és la novel·la més representativa de l'anomenat cicle valencià i s'emmarca dins dels gèneres literaris del naturalisme. Per tant, és la novel·la de l'horta valenciana en la qual l'escriptor descriu amb precisió les dures condicions de vida de la població camperola i fa una anàlisi de la psicologia col·lectiva que el porta a atribuir la crueltat dels personatges als baixos instints i a la brutalitat del medi en què viuen. La història d'aquesta novel·la comença el 1896, quan Blasco participa en una manifestació de protesta contra la guerra de Cuba. Tots els organitzadors van ser detinguts, però Blasco Ibáñez va aconseguir fugir a Itàlia. Abans de poder embarcar, s'amaga de la guàrdia civil als alts d'una botiga de vins a prop del port. Allí va escriure en dues tardes un conte de l'horta valenciana, el qual va titular *Venjança moruna*. Era la història d'uns camps forçosament erms, que l'escriptor va veure moltes vegades, sent nen, als voltants de València. Quan va embarcar va deixar oblidat el seu escrit que anys després, en sortir de la presó, recuperaria i acabaria convertint-se en la nostra coneguda novel·la. *La barraca* es va escriure, doncs, durant l'època de la Restauració monàrquica espanyola. Aquest va ser un període de caciquisme i de falsejament electoral.

Les terres del Tío Barret, de les quals s'afirma que: “Cinc o sis generacions de Barrets havien passat la seua vida llaurant la mateixa terra”,<sup>5</sup> van ser la causa per la qual el Tío Barret es va atrevir a trencar les cadenes i matar el seu amo amb la consegüent ruïna de la seva família. Des de llavors, sobre aquestes terres hi ha una maledicció –convertides en símbol de la lluita contra els terratinents, ningú més havia de conrear-les– són el motiu de la disputa. Blasco Ibáñez ens diu a la novel·la: “Els camps del «tío Barret» no serien mai més per als homes, havien de fer-hi niu les bèsties fastigoses, i com més n'hi hagués millor”.<sup>6</sup> L'hostilitat es deslliga contra un foraster, Batiste Borrull, que, amb el somni de treure la seva família endavant, decideix arrendar-les, deslligant així una tempesta d'odi i ressentiment. Els successos tràgics contra la família es succeeixen: Batiste es denuncia falsament al Tribunal de les Aigües per Pimentó per no respectar el torn de rec i condemnat.

El Tribunal de les Aigües de la Vega de València, és una de les institucions judicials existents a la València del segle XIX que roman encara vigent a l'actualitat i la més antiga de les institucions de justícia existents a Europa, ja que data dels temps d'Al-Andalus. Es reuneix cada dijous a les dotze del migdia davant de la porta dels Apòstols de la catedral de València.

Cal ressaltar que no es tracta d'un organisme folklòric i inoperant que la tradició ha llegat, sinó d'un model de justícia, en matèria de problemes de reg, que l'home de l'horta ha respectat en una mil·lenària institució que ha sobreviscut a totes les reformes legislatives. Vuit cadires per a vuit jutges que es corresponen amb les vuit sèquies mare que prenen aigua del riu Túria. Són la del Quart, Benàcher i Faitanar, Mislata, Chirivella, Favara i Rovella, Tormo, Mestalla i Rascanya.



Cadires del Tribunal de les Aigües davant de la porta dels Apòstols de la catedral de València, abans de la celebració del judici

Aquesta maldat inherent de què s'ha parlat en les característiques del naturalisme és present a la novel·la i es transmet de pares a fills. En aquestes circumstàncies adverses, la lluita del mestre, Don Joaquín, per educar els seus alumnes resulta infructuosa. L'odi fa que els fills dels pagesos maltractin els fills de Batiste fins a acabar per llançar el més petit, Batistet, a una sèquia; a causa d'això el xiquet es posa malalt i mor. Aquest fet crea un ambient de culpabilitat entre les gents de l'horta que davant el dolor de la família semblen acceptar-los, fent gala d'una gran hipocresia. Però l'odi torna aviat.

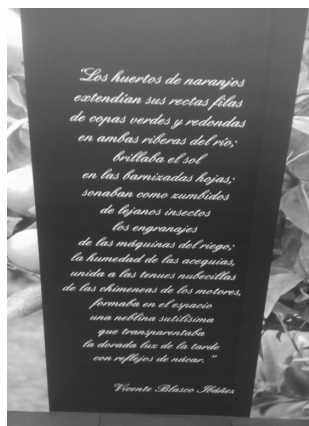
Tot aquest odi culmina tràgicament quan el foc que tot ho consumeix i purifica destrueix la barraca de Batiste amb totes les seves pertinences i els fruits de tant suor, esforços i sacrifici. Així, la barraca, tot i estar abandonada, reprèn la seva condició de propietat privada, sota el jou de la maledicció i la intolerància, que s'estén per tota l'horta.

A la novel·la *Entre tarongers*, Blasco Ibáñez evoca un món en decadència: l'ambient del caciquisme que encara perdurava a Alzira. La novel·la narra la història de Rafael Brull, l'únic fill de la família amb més poder de la petita ciutat valenciana d'Alzira. Després de la mort seu pare, un polític sense escrúpols corromput pel poder que havia estat cacic de la ciutat i més temut que estimat pels vilatans pel seu caràcter fort i faldiller, Rafael decideix fer-se càrrec del negoci familiar –la plantació de taronges– i també continuar amb la carrera política empresa pel pare. Al contrari que el pare i l'avi “el ladi Jaume, que havia pastat la fortuna de la família amb cinquanta anys de lenta explotació de la ignorància i la misèria”, Rafael és un home culte i honrat, fet que no impedeix que es converteixi en un exitós home de negocis i en diputat per Alzira. Malgrat l'èxit, només és feliç al costat de Leonora, una enigmàtica cantant d'òpera que, després de viure uns quants anys a Itàlia, torna a Alzira per curar-se de les ferides del passat. Però el cercle conservador que envolta Rafael s'oposa a aquesta relació perquè menysprea la vida dissoluta dels artistes. I perquè, a més, Leonora és filla del Dr. Moreno, un metge ateu i materialista, que professava les idees evolucionistes de Darwin i la seva única fe radicava en la ciència. Ella al principi el rebutja, però després s'enamora bojament d'ell.

Així tots dos preparen la fugida d'Alzira a València, però en arribar a aquesta ciutat, apareix D. Andrés, amic de la família Brull, el qual insta a Rafael a tornar a Alzira. Rafael convençut abandona Leonora.

Anys més tard, després del matrimoni de Rafael amb Remedios, amb la qual va tenir tres fills, la vida de Rafael transcorre entre els seus deures familiars i professionals, amb una posició folgada però sense felicitat. Casualment, torna a trobar-se a València amb Leonora, amb qui tracta de reprendre relacions, però ella se'n burla menyspreant-lo.

Blasco Ibáñez en la novel·la descriu una de les freqüents crescudes del riu a conseqüència de les pluges torrencials que acostumaven a esdevenir a Alzira i, també, com reaccionava el poble davant d'aquestes seguint una tradició popular, que consistia a treure en processó Sant Bernat perquè cessés la crescuda. Devoció popular descrita amb certa ironia contra la ignorància, el



Fragment de la novel·la *Entre tarongers*

fanatisme religiós i les falses creences que imperaven entre la gent d'Alzira: "Quina havien de voler! L'únic remei, la salvació: portar al sant omnipotent a la riba del riu perquè li fiqués por amb la seva presència; el que venien fent segles i segles els seus ascendents, gràcies a la qual cosa encara existia la ciutat".<sup>7</sup>

L'escriptor ens parla de la petita ermita de Nostra Senyora del Lluch d'Alzira a la muntanyeta del Salvador avui convertida en santuari. Allà és on es troben per primera vegada els nostres protagonistes. També posa de manifest en paraules de l'ermità la tradició que afirma que aquesta ermita es va construir per a la veritable Verge del Lluch: "—Entre vostè, signoreta. Li ensenyaré la Mare de Déu, sap vostè?, la Verge de Lluch, la legítima, la que va venir tota sola des de Mallorca fins aquí. Allà a Palma creuen tenir la veritable: però què han de dir ells? Els fa enrabiàr la idea que la Mare de Déu prefereix Alzira, i aquí la tenim, provant que és la veritable amb els portentosos miracles que realitza".<sup>8</sup> I el fals pudor, la beateria i la ignorància d'una dona malalta que busca la seva millora en la verge sense acudir a què la visiti un metge: "No creia en els metges, que, segons ella, l'enganyaven amb paraules; a més, repugnava al seu pudor de bona dona,

cristianament educada, prestar-se a vergonyoses exhibicions dels òrgans malalts. Coneixia l'únic remei: la Mare de Déu del Lluch acabaria per curar-la".<sup>9</sup> Aquesta ignorància, per a la novetat, misèria i bàrbares devocions són criticades per Blasco Ibáñez com un mal que no deixa evolucionar el poble perquè pugui sortir de la situació en què es troba: "La malalta, agenollada davant l'altar sense deixar anar les sabates, mostrant per entre les faldilles les plantes dels peus morats i sagnants per les ratllades de les pedres, repetia la tornada al final de cada estrofa implorant la protecció de la Mare de Déu".<sup>10</sup> Per contra, del doctor Moreno, un bon metge que es mantenia informat dels nous medicaments i sistemes de curació es deia: "I el pitjor era que amb tals bruixeries no hi havia malaltia que es resistís al doctor Moreno. Tornava la salut als que havien declarat incurables els vells de llarga levita i bastó amb puny d'or, venerables savis, més creients en Déu que en la ciència".<sup>11</sup>

Un altre lloc important dins de la vida dels alzirenys era el mercat: "A la plaça anomenada del Prado, on tots els dimecres es verificava el gran mercat del districte. Fora del Prat, els llauradors buscaven a l'Alborchí el mercat dels porcs, o provaven cavalleries a l'Hostal Gran. Era la compra de tot el necessari per a la setmana; el dia destinat als negocis".

La falsa moralitat i la hipocresia de la societat d'Alzira la posa de manifest un dels amics de Rafael quan manté una conversa amb aquest sobre Leonora: "—Sí, fills meus, es porta desengany! Aquí hi ha molta moral, i sobretot molta por a l'escàndol. Serem tan pecadors com en altre lloc, però no volem que ningú se n'adoni".<sup>12</sup>

Hi ha un influx del medi ambient sobre les passions dels personatges —una lluita brutal d'instints primaris— que s'enquadra en el determinisme fisiològic de l'escola francesa. I aquest dens determinisme pesa sobre els habitants d'Alzira, a través del paisatge, dels costums, de





l'ambient polític, de l'educació rebuda, etc. La naturalesa influeix en els personatges, l'arribada de la primavera als tarongerars incrementa la passió de la gent i intensifica l'amor de la nostra parella d'enamorats: "La ciutat sencera semblava defallir en aquell ambient carregat de perfum. Era una fuetada de la primavera accelerant amb la seva excitació la vida, donant major potència als sentits".<sup>13</sup>

Després que Blasco Ibáñez ja hagués publicat *Arròs i tartana*, *Flor de maig*, *La barraca* i *Entre tarongers* i que estigués treballant en el projecte d'escriure *Canyes i fang*, per la qual cosa en aquell moment es dedicava a estudiar la vida dels habitants de l'Albufera. Tot d'una va sentir la necessitat de realitzar una incursió al passat més remot i ressuscitar l'episodi més heroic de la història de València. I deixant la novel·la de costums contemporanis, es va decantar per una novel·la de remotes evocacions inspirada per les seves passejades pels horts de València on sempre havia vist a l'horitzó sobre la cimera de un dels turons de la serra d'Espadà un vast castell; el de la ciutat de Sagunt.

El treball no va ser fàcil, Blasco Ibáñez va haver d'actualitzar els seus estudis llatins per poder llegir les obres antigues que tractaven sobre l'heroica resistència de Sagunt i la seva destrucció.

Així, va néixer *Sonnica, la cortesana* la trama de la qual es desenvolupa entre els anys 219 i 218 aC. Es tracta de la narració de la història del setge i la destrucció d'una ciutat aliada de Roma que esperava el seu auxili enfront de l'atac d'Annibal el cartaginès. Roma mai l'ajudaria i quedaria totalment devastat Sagunt i mortes totes les seves gents. Però, també la història d'un amor entre el grec Acteón i Sonnica, una antiga prostituta que s'havia enriquit i que servirà de fil conductor a la història de la destrucció de la ciutat.

*Canyes i fang* és una novel·la ambientada en l'agresta Albufera valenciana de principi del segle xx, de caire naturalista amb matisos costumistes. La novel·la observa i retrata amb una precisió absoluta la realitat social del lloc i moment on es desenvolupa la trama. És a dir, les transformacions pròpies de final del segle XIX.

L'argument se centra en una família, els Paloma, que viu a un poble de pescadors, el Palmar. El Tío Paloma, primer barquer i millor pescador del Palmar, com ho va ser el seu pare i ho serà el seu fill, vol que la tradició continuï en les generacions venidores i per tal d'aconseguir-ho vol casar el seu fill i que li doni un nét.



Castell de Sagunt



L'Albufera de València

Uns dels principals conflictes que es planteja en la novel·la és l'enfrontament entre els pescadors i l'augment del cultiu d'arrossars que van robant terreny de pesca a l'Albufera. Aquest problema, Blasco el posa de manifest mitjançant l'enfrontament del Tío Paloma, que lluita per mantenir la tradició, i el seu fill Tono, que prefereix cultivar les terres perquè, com afirma, "en els arrossars hi ha la fortuna de València". A més, afegeix que vol trepitjar terra ferma, tacant així l'honor dels Paloma. Aquest odi es posa de manifest, fins i tot, quan el vell es va negar a menjar l'all-i-pebre –guisat típic de l'Albufera fet amb anguiles– que va preparar la seva nora, Roseta, perquè hi havia posat arròs.



All-i-pebre

Per tant, l'obra narra el progressiu declivi i el conflicte generacional dels Paloma que comença amb el neguit del fill del Tío Paloma de continuar pescant a l'Albufera, i que acaba tràgicament amb el suïcidi del seu nét. Pare i fill, encara que enfrontats per qüestions de tradició familiar són dos esforçats i infatigables treballadors dels recursos que ofereix una naturalesa salvatge, mentre que Tonet –ferotge detractor del treball– porta una existència que va des de la taverna fins a casa seva cada dia. Aquest noi gandul, borratxo, adúlter i feble de personalitat constituïa la vergonya de la família. Mitjançant aquest conflicte es pot advertir un transumpte de les tensions que bategaven en una Espanya convulsa entre dos segles.

Tonet viu una intensa història d'amor amb Neleta, a la qual coneix des de la infància. El noi deixa l'Albufera i se'n va a prestar servei a la guerra de Cuba. Durant la seva absència, Neleta per interès es casa amb el ric taverner Canyamel, amb qui adquireix una prestigiosa posició social a l'Albufera i abandona la misèria en què havia crescut. A la tornada, la parella és incapaç d'evitar la seva relació adúltera, que marcarà el tràgic desenllaç de la novel·la: la mort del nadó fruit del seu amor i el suïcidi de Tonet en veure el crim que va cometre.

Un dels costums valencians que assenyala Blasco Ibáñez en aquesta novel·la és el del sorteig anual dels redolins que s'efectua encara avui dia el segon diumenge de juliol. Es tracta d'un sistema d'elecció d'origen feudal únic a la Comunitat Valenciana. L'escriptor va reflectir l'interès de tots els participants a poder triar zona de pesca en primer lloc. L'espai al qual tothom aspirava era la Sequiota, lloc que assegurava la prosperitat al pescador durant tot l'any. Per a l'últim, aquest sorteig el condemnava a la fam i a la misèria. En la novel·la tres generacions dels Paloma esperen guanyar el primer lloc en el sorteig dels redolins; la sorpresa és que el guanya Tonet, el que menys s'ho mereix i que mai el treballarà, fins a ocupar-se, finalment, el Tío Paloma de tota la feina.

Juntament amb el Tribunal de les Aigües, la Comunitat de Pescadors del Palmar és la institució de dret consuetudinari valencià de més antiguitat. Les seves ordenances, datades de 1250, van ser establertes pel mateix rei Jaume I, qui assumeix usos i costums no escrits. Per la seva peculiaritat jurídica, la Comunitat de Pescadors no té fàcil encaix en la situació actual i això provoca profundes contradiccions.

La festa del Nen Jesús del Palmar, de la qual l'escriptor també ens parla, se celebrava i encara se celebra a l'hivern en plenes festes de Nadal, tot i que han canviat algunes de les tradicions

l·ligades a ella. Aquesta celebració neix el 1769, després que un frare franciscà salvés d'ofegar-se uns nens que van naufragar quan travessaven l'Albufera amb una barca. Una història molt estimada pels pobladors del Palmar, que l'expliquen amb orgull, el mateix que mostren quan assenyalen que la seva església és l'únic temple en tota l'arxidiòcesi de València dedicat només al Nen Jesús.

A més, el costum manava que: "Tradicionalment i segons és costum i pràctica tots els anys els individus pescadors que obtenen les quatre primeres sorts en el sorteig de redolins, costegen la festa del Nen Jesús que se celebra el tercer dia de Nadal a l'Església del Palmar (...). De manera similar es recorda que els pescadors que obtinguin les quatre primeres sorts seran com sempre clavaris de l'Infant." (Ricardo Sanmartín Arce, *La Albufera y sus Hombres*. Akal, 1982, p. 267).

En la narració, veiem com Tonet i el seu avi actuen de clavaris del Nen Jesús per haver guanyat la Sequiota, però sempre recolzats per l'ajuda monetària del ric taverner Canyamel. Aquesta festa constituirà un eix clau en la trama de l'obra, ja que durant les albaes –cançons cantades per la joventut durant la matinada de la festa i acompanyades d'abundant vi–, quan canten sota la finestra de Canyamel i Neleta, un dels joves posa de manifest amb la seva cobla els amors de Tonet i la tavernera.

A la novel·la, Blasco també ens narra com els pescadors de l'Albufera en les seves barques utilitzen una manera peculiar de desplaçar-se anomenada perxa. Una tradició que s'ha anat perdent amb el temps i que avui és molt difícil d'observar. La perxa és un pal llarg que acaba en una espècie de forquilla de dues puntes i que serveix per propulsar una embarcació enfonsant-la sobre el fons d'un llac poc profund com ho és el de l'Albufera. També veiem com la barca correu sortia cada matí del Palmar, no tan sols carregada amb cartes i encàrrecs, sinó també amb els habitants del Palmar que volien anar al Saler, especialment per fer-se visitar per un metge.

#### Notes

- 1- BLASCO IBÁÑEZ, V. *Flor de Maig*. València: Àrbena, 2017.
- 2- *Ibidem*, p. 18.
- 3- *Ibidem*.
- 4- *Ibidem*, p. 235.
- 5- BLASCO IBÁÑEZ, V. *La barraca*. València: Àrbena, 2017, p. 35.
- 6- *Ibidem*, p. 29.
- 7- BLASCO IBÁÑEZ, V. *Entre naranjos*. Madrid: Cátedra, 2017, p.167.
- 8- *Ibidem*, 142.
- 9- *Ibidem*, 143.
- 10- *Ibidem*, 144.
- 11- *Ibidem*, p.153.
- 12- *Ibidem*, p. 161.
- 13- *Ibidem*, p. 272-273.